

Publish and cherish

De sociale wetenschappen aan de Universiteit van Amsterdam

14 maart 2011

Prof.dr. Herman van de Werfhorst
h.g.vandewerfhorst@uva.nl

1. Inleiding

Sociaal-wetenschappelijk onderzoek staat er slecht voor in Nederland en Europa. En dan heb ik het niet over de kwaliteit van het onderzoek; die is prima. Volgens een rapport van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap vormt de sector Gedrag en Maatschappij zelfs een van de topgebieden van het wetenschapsgebouw van Nederland. Nee de slechte staat van het sociaal-wetenschappelijk onderzoek, en in het bijzonder het maatschappijwetenschappelijk onderzoek, geldt de institutionele kracht van de sector. Binnen NWO hebben de sociale wetenschappen een veel kleinere kans om goede onderzoeksvoorstellen gehonoreerd te krijgen dan andere wetenschapsgebieden, met name in beta- en medische hoek. Registratie van onderzoeksoutput, die in interuniversitair verband wordt bepaald via de Vereniging van Samenwerkende Nederlandse Universiteiten (VSNU), wordt gedictieerd door een natuurwetenschappelijk model, met een bijna exclusieve aandacht voor peer-reviewed tijdschriftartikelen. Boekhoofdstukken en monografieën worden slecht geregistreerd, en op een hoop gegooid als 'overige wetenschappelijke publicaties'. Binnen facultaire verbanden zijn het niet de maatschappijwetenschappers maar veeleer de gedragswetenschappers die bepalend zijn voor beleidskeuzes. En ook op Europees niveau komen de sociale wetenschappen er slecht af in de nieuwe plannen voor het Achtste Kaderprogramma, waarvoor in vergelijking met het Zesde en Zevende Kaderprogramma veel minder programma's worden gereserveerd voor sociale en geesteswetenschappen.

Deze institutioneel gezien problematische positie van de maatschappijwetenschappen (sociologie, politicologie, antropologie, geografie, planologie, ontwikkelingsstudies) doet de vraag rijzen of het, wat betreft wetenschappelijke prestaties, met de sociale wetenschappen slecht gaat. Zijn de prestaties zodanig dat we de geringe invloed op de formulering van de onderzoeksagenda kunnen verklaren? In deze notitie ga ik na wat de prestaties zijn van de sociale wetenschappen in vergelijking met andere wetenschapsgebieden. Ik richt me vooral op cijfers van de Universiteit van Amsterdam, maar zal, ter illustratie van mijn interpretatie van de gegevens, tevens enkele belangwekkende gegevens van NWO presenteren.

2. De opzet

Meer specifiek maak ik twee vergelijkingen:

- 1) Een vergelijking van de Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen (FMG) met andere faculteiten van de UvA. Hiervoor vergelijk ik de FMG met twee andere gamma-faculteiten: de Faculteit der Rechtswetenschap (FdR) en de Faculteit der Economie en Bedrijfskunde (FEB), evenals met de Faculteit der Geesteswetenschappen (FGw) en de Faculteit der Natuurwetenschappen, Wiskunde en Informatica (FNWI). De Medische Faculteit/Amsterdams Medisch Centrum betrek ik niet in de vergelijking omdat een aantal gegevens niet in het UvA-jaarverslag stonden.
- 2) Een vergelijking van de vier sectoren binnen de FMG: Sociale Wetenschappen (SW, sociologie, politicologie, antropologie, geografie, planologie, ontwikkelingsstudies), Psychologie (PSY), Communicatiewetenschap (CW) en Pedagogiek & Onderwijskunde (POW).

De indicatoren waarop ik de vergelijking maak betreffen onderzoeksoutput (publicaties) en fondsenwerving in de tweede en derde geldstroom over 2009. Voor de vergelijking van Faculteiten zet ik deze outputindicatoren af tegen fte Wetenschappelijk personeel, zoals gepubliceerd in het UvA jaarverslag 2009. Voor de vergelijking van sectoren binnen de FMG zet ik de indicatoren af tegen fte onderzoek. De sectoren van de FMG worden niet afzonderlijk onderscheiden in het UvA jaarverslag. Voor deze gegevens heb ik gebruik gemaakt van het bedrijfsinformatiesysteem UvA Data, en andere gegevens geleverd door het Faculteitsbureau FMG. In principe zouden we ook voor de faculteitsvergelijking liever naar fte onderzoek willen kijken, maar die cijfers zijn niet beschikbaar in het UvA jaarverslag. Wel kunnen we aannemen dat, gezien de relatief grote onderwijsinzet in de FMG, de vergelijking met andere faculteiten (FNWI, FEB) nog conservatief is.

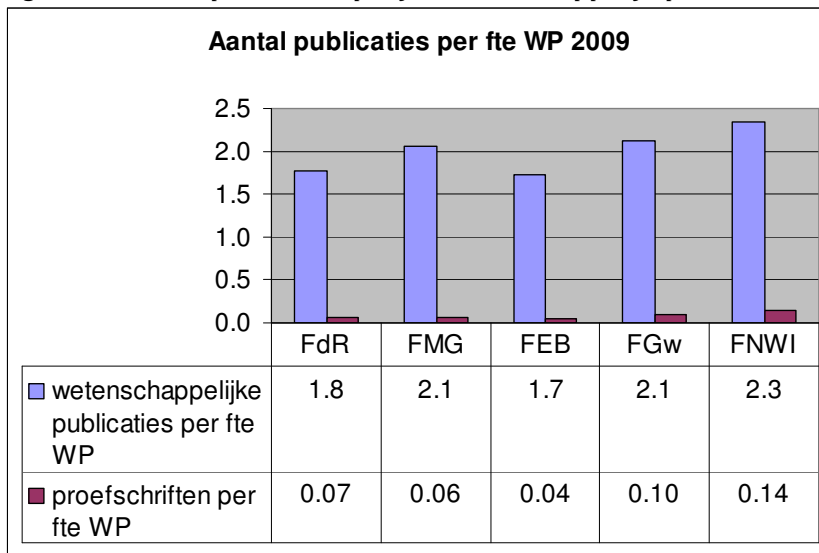
3. De FMG vergeleken met andere faculteiten

Figuur 1 toont het aantal wetenschappelijke publicaties per fte voor de vijf genoemde faculteiten. De FMG doet het in dit opzicht beter dan de andere gamma-faculteiten (rechten en economie). Bij de FMG is het aantal wetenschappelijke publicaties per fte 2.1, evenveel als de Geesteswetenschappen. De FNWI scoort nauwelijks hoger in termen van publicaties per fte. Dit is opmerkelijk gezien de grotere onderzoeksinzet van wetenschappelijk personeel.

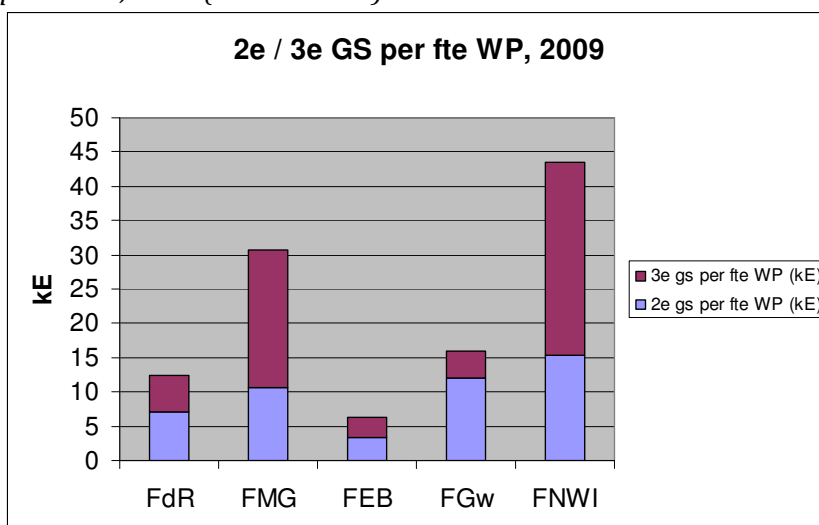
Het aantal verdedigde proefschriften is in de FMG niet bijzonder hoog. De Rechtenfaculteit en Geesteswetenschappen doen het iets beter, Economie doet het iets slechter dan de FMG. FNWI scoort duidelijk hoger dan de andere onderzochte faculteiten.

Figuur 2 toont fondsenwerving vanuit de tweede en derde geldstroom. In deze figuur wordt duidelijk dat de FMG het bijzonder goed doet wat betreft fondsenwerving. Per fte wetenschappelijk personeel heeft de FMG in 2009 ruim 30.000 euro binnengehaald, waarvan ruim 10.000 tweede geldstroom. Dit is een stuk hoger dan de fondsen verworven door andere gamma-faculteiten en Geesteswetenschappen. De FNWI scoort beduidend hoger dan de FMG in deze cijfers uit het jaarverslag.¹ Gezien de relatief grote materiele investeringen gangbaar in de natuurwetenschappen is dit niet zo verwonderlijk.

Figuur 1: Aantal publicaties per fte wetenschappelijk personeel, 2009

Figuur 2: Fondsenwerving tweede en derde geldstroom per fte wetenschappelijk personeel, 2009 (in 1000 euro)

Ook al is de FMG succesvol in het genereren van onderzoeksmiddelen via de tweede en derde geldstroom, het is belangrijk om de verschillende vakgebieden te vergelijken binnen de belangrijkste subsidieverstrekker van de tweede geldstroom: NWO.

Ter illustratie toont tabel 1 een overzicht van de honoreringspercentages van Open Competities van de Gebiedsbesturen van NWO. Deze Open Competities (in sommige gebieden Vrije Competities geheten) vormen een belangrijke bron voor fundamenteel onderzoek, omdat onderzoekers vrij zijn in het formuleren van onderzoeksvragen. Deze programma's zijn doorgaans zeer competitief. Dat is mede te zien in tabel 1, waarin blijkt dat, van alle gebiedsbesturen, de MaGW de laagste kans geeft op honorering van een Open Competitie onderzoeksvoorstel. In andere wetenschapsgebieden is de kans aanzienlijk groter, niet alleen in de beta vakgebieden, maar ook bijvoorbeeld in Geesteswetenschappen. Ook bij WOTRO is de honoreringskans hoog, wat een gebiedsbestuur is waar sociale wetenschappers ook kunnen indienen.

Wat opvallend is, wanneer we het overzicht van gebiedsbesturen zo overzien, is dat er één gebiedsbestuur is dat de drie UvA gamma-faculteiten moet bedienen, terwijl er vier of vijf gebiedsbesturen zijn waar onderzoekers van de FNWI terecht kunnen. Er is, met andere woorden, een vrij nauwe aansluiting tussen 'natuurlijk afgebakende' onderzoeksterreinen en gebiedsbesturen in de betawetenschappen, met elke discipline min of meer zijn eigen gebiedsbestuur, terwijl deze aansluiting binnen de gammawetenschappen zeer problematisch is.

Tabel 1: NWO Open competitie 2009, Honoreringspercentage

NWO open competitie 2009 honoreringspercentage		
ALW	Aard- en Levenswetenschappen	30
CW	Chemische wetenschappen	23
EW	Exacte wetenschappen	19
GW	Geesteswetenschappen	29
MaGW	Maatschappij- en Gedragwetenschappen	14
N	Natuurwetenschappen	32
STW	Technische wetenschappen	37
WOTRO	Global development	50
Bron: NWO jaarverslag 2009, tabel 14		

De volgende vraag die zich aandient bij inspectie van deze lage honoreringskans, is of dit betekent dat de UvA relatief weinig middelen verwerft via MaGW, of dat MaGW juist relatief belangrijk is voor de UvA. Om dit te onderzoeken heb ik de MaGW inkomsten afgezet als proportie van de totale inkomsten van NWO, voor zes brede algemene universiteiten in Nederland (dit zijn algemene universiteiten

waar ook natuur- en medische wetenschappen aanwezig zijn). Tabel 2 toont deze cijfers, op basis van het NWO jaarverslag 2009. Uit Tabel 2 blijkt dat, van alle brede algemene universiteiten, de Maatschappij- en Gedragwetenschappen relatief gezien het meest belangrijk zijn voor de Universiteit van Amsterdam. Een kwart van de totale NWO inkomsten van ruim 40 miljoen kwamen via MaGW, tegen bijvoorbeeld slechts 8 % voor de Universiteit Leiden en 9 % voor de Radboud Universiteit. Dus, ondanks een geringere honoreringskans bij NWO voor de Maatschappij- en Gedragwetenschappen, haalt de UvA daar relatief veel geld vandaan.²

Tabel 2: inkomsten vanuit MaGW als proportie van totale NWO inkomsten, per algemene universiteit

Inzet van middelen van NWO over instellingen (1000 Euro)			
	MaGW	totaal	MaGW / totaal
UvA	9913	40083	0.25
UL	3932	46666	0.08
UU	7036	54087	0.13
VU	2869	26996	0.11
RU	3609	42294	0.09
RUG	4614	33485	0.14

Source: NWO jaarverslag 2009 tabel 6

Samenvatting UvA faculteiten

Samenvattend concludeer ik dat de FMG het beter doet dan andere gamma-faculteiten van de UvA, als het gaat om publicaties en fondsenwerving. Dit terwijl de mogelijkheden bij NWO relatief slecht zijn. De UvA leunt evenwel zwaarder dan andere algemene universiteiten op tweede geldstroomfinanciering voor de Maatschappij- en Gedragwetenschappen. Het College van Bestuur zou er dan ook goed aan doen om in de agendasetting van onderzoeksthema's bij NWO en de Europese Commissie sterk aan te dringen op versterking van de financiering van Maatschappij- en Gedragwetenschappen.

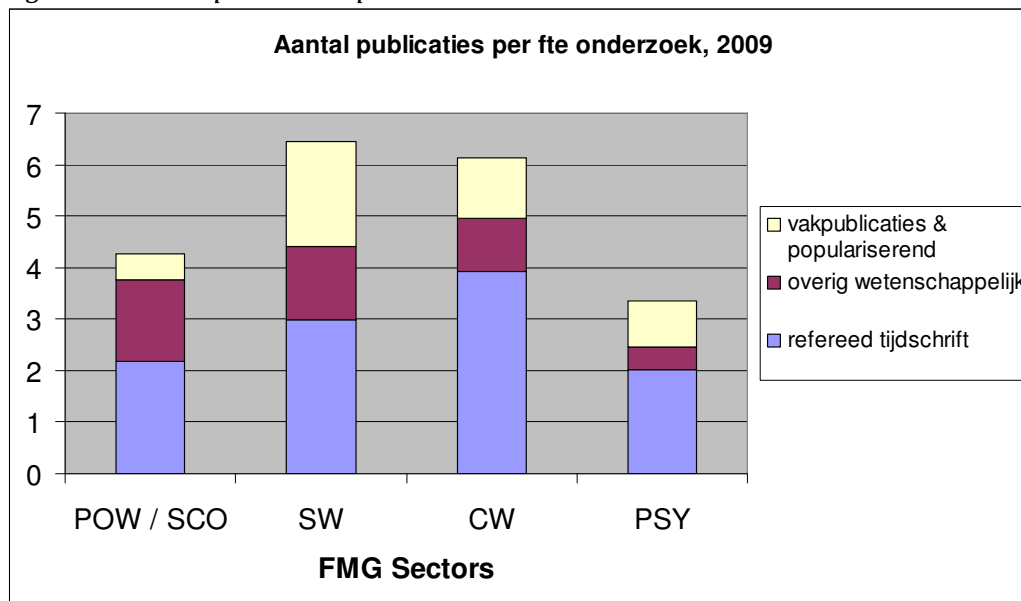
4. De sectoren van de FMG vergeleken

Nu daal ik wat dieper in de organisatie. Ik ga nu alleen nog maar kijken naar de verschillen tussen de vier sectoren binnen de FMG: sociale wetenschappen, psychologie, communicatiewetenschap, en pedagogiek & onderwijskunde. Hoe doen de sociale wetenschappen het binnen de FMG? Hoe verhouden diverse publicatievormen zich tussen sectoren? Past het natuurwetenschappelijke model van onderzoeksoutputmeting even goed op alle sectoren, of komen de sociale

wetenschappen er dan bekaaid van af? En hoe staat het met de inkomsten uit tweede en derde geldstroom?

Figuur 3 toont de totale publicatieoutput per fte onderzoek, per FMG-sector. In deze figuur worden alle publicaties opgeteld, voor zover het betreft wetenschappelijke publicaties plus vak- en populariserende publicaties. Ik neem een aantal vormen van output niet mee in deze vergelijking, zoals 'abstracts' die zijn gepubliceerd (via congressen), en patenten (die niet of nauwelijks voorkomen in de FMG).

Figuur 3: Aantal publicaties per FMG-sector

In figuur 3 is te zien dat het totaal aantal publicaties per onderzoeksfte het hoogst is voor de sociale wetenschappen (6.4), direct gevolgd door communicatiewetenschap (6.1). De sector Pedagogiek & Onderwijskunde volgt daarna met 4.3 publicaties, en Psychologie sluit de rij met 3.3 publicaties per onderzoeksfte.³ Interessant is dat de mix van verschillende vormen van publicaties verschilt tussen de sectoren. Communicatiewetenschap scoort het hoogst met peer-reviewed tijdschrift artikelen. De sociale wetenschappen scoren daar ook hoger dan de twee andere sectoren. Maar de 'overige wetenschappelijke publicaties' zijn voor de sociale wetenschappen en Pedagogiek & Onderwijskunde relatief belangrijk. Deze categorie omvat alle wetenschappelijke publicaties die niet in peer-reviewed journals zijn. Hieronder vallen bijvoorbeeld boekhoofdstukken, geredigeerde bundels en monografieën. Deze categorisering heb ik overgenomen van het registratiesysteem van onderzoeksoutput METIS, dat een door de VSNU gehanteerd systeem is. In deze categorisering wordt er dus geen onderscheid gemaakt tussen een boekhoofdstuk, een geredigeerde bundel, of een monografie.

Hier zijn drie dingen over te zeggen. Allereerst doet het samenvoegen van deze publicatievormen vermoeden dat men deze publicaties minder zwaar mee laat wegen in de waardering van onderzoeksoutput dan peer-reviewed tijdschriftartikelen. Ten tweede, juist omdat de hoeveelheid werk van een

monografie zich niet vertaalt in een stevige waardering, ontmoedigt het systeem om monografieën te schrijven. Dit is onwenselijk. Ik begrijp dat de ene monografie de andere niet is (dat geldt evenzo voor tijdschriftartikelen overigens), maar er moet toch een systeem denkbaar zijn dat monografieën waardeert, mits uitgegeven na een peer-review door serieuze wetenschappelijke uitgeverijen, met een gewicht dat in overeenstemming is met de inzet die het werk vraagt. Ten derde moeten we niet veronachtzamen dat geredigeerde bundels een volledig geaccepteerde publicatievorm zijn in de sociale wetenschappen. Mijn economenvrienden zeggen mij nogal eens dat een bundel een goede plek is voor papers die men elders niet gesleten krijgt. Dat is in de sociale wetenschappen echt anders. In mijn vakgebied (onderwijs & stratificatie) worden regelmatig bundels gepubliceerd door topuitgevers (Stanford UP, Oxford UP, Westview), die binnen afzienbare tijd toonaangevend blijken te zijn.⁴ Van die bundels wil een onderzoeker deel uitmaken. Van de *Russell Sage Foundation* wordt gezegd dat de peer-review procedure voor bundels nog strenger is dan voor papers bij de *American Journal of Sociology*. De output die dit oplevert moet ook volledig gewaardeerd worden.

Ik wil geen afbreuk doen aan het belang van peer-reviewed tijdschriftartikelen, integendeel. Ik ben een groot voorstander van deze publicatievorm, en in mijn onderzoeksgroep moedig ik onderzoekers ook ten stelligste aan om in tijdschriften te publiceren. Maar in aanvulling op peer-reviewed artikelen moeten we ook peer-reviewed bundels en monografieën serieus nemen. De eerste stap zou zijn om deze categorieën in Metis afzonderlijk te onderscheiden. Ook zou de FMG, in haar evaluatie van onderzoeksprogramma's, speerpunten, zwaartepunten en instituten, deze publicatievormen moeten meewegen. Dat gebeurt nu nauwelijks – ten behoeve van het jaarverslag van het door mij gecoördineerde speerpunt "Institutions and Inequalities" werd mij om aantallen peer-reviewed tijdschriftartikelen gevraagd, *nothing else*.

Tot slot valt in figuur 3 op dat de professionele en populariserende publicaties relatief belangrijk zijn in de output van de sociale wetenschappen. Hoewel deze publicaties in strikte zin geen wetenschappelijke publicaties zijn, zijn ze wel van eminent belang voor sociale wetenschappen die hun wetenschappelijke inzichten gebruiken in het publieke debat. Hoewel ik persoonlijk niet vind dat dit soort publicaties een andere zou kunnen vervangen, is het wel belangrijk om ze te waarderen in de sociale wetenschappen, zeker die aan de Universiteit van Amsterdam met een historisch sterk ontwikkelde maatschappelijke relevantie van het onderzoek. Als andere sectoren binnen de FMG deze maatschappelijke betrokkenheid minder nadrukkelijk nastreven is dat prima (en gezien de aard van het wetenschapsgebied soms wellicht begrijpelijk); zo lang we elkaar maar niet een bepaald publicatiemodel opdringen.⁵

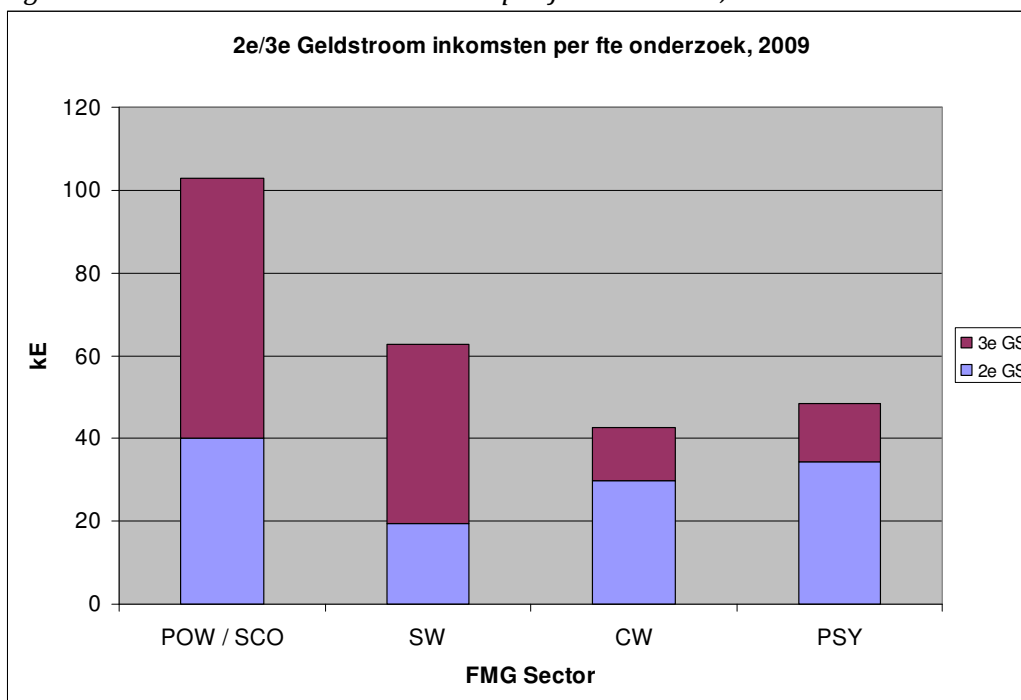
Nu we de publicatieoutput hebben bekeken, ga ik na hoe het staat met de onderzoeksfinanciering uit tweede en derde geldstroom. Figuur 4 toont inkomsten per sector in de FMG, voor 2009.

In deze figuur is te zien dat de inkomsten het hoogst zijn voor de sector Pedagogiek en Onderwijskunde (POW). Echter, dit is het gevolg van het feit dat het SCO-Kohnstamminstituut hier in 2009 nog onderdeel van uitmaakte, dat

voor een groot deel afhankelijk was van externe financiering. Inmiddels is het Kohnstammstituut onder de UvA-Holding geplaatst.

Voor de andere wetenschapsgebieden valt op dat de inkomsten van de sociale wetenschappen het hoogst zijn, met ruim 60.000 euro per onderzoeksfte. Communicatiewetenschap en psychologie ontlopen elkaar niet veel. De verdeling tussen tweede en derde geldstroom verschilt aanzienlijk tussen sectoren. Als we uitsluitend naar tweede geldstroominkomsten kijken zijn die, na POW, het hoogst voor psychologie, en scoren de sociale wetenschappen het laagst. Echter, de derde geldstroom is voor de sociale wetenschappen enorm belangrijk. Dit is niet verwonderlijk omdat financiering van de Kaderprogramma's van de Europese Commissie in de derde geldstroom wordt geplaatst. Gezien de vraag naar beleidsrelevant onderzoek vanuit de EC, is het begrijpelijk dat de sociale wetenschappen hier goed in scoort. Overigens moet opgemerkt dat derde geldstroomfinanciering wel degelijk matching behoeft, ook onder het full cost model dat de UvA sinds enige tijd hanteert. Hiervoor zijn twee redenen. Ten eerste is het onmogelijk om alle uren besteed aan werkzaamheden als 'declarabele uren' op te voeren. Evenmin als het in de private sector mogelijk is om alle werkzame uren als declarabele uren op te voeren, is dat haalbaar in wetenschappelijk toegepast onderzoek. Als er geen matching wordt gegeven voor derde geldstroom zullen taken als acquisitie en administratie ten laste gaan van eerste geldstroom onderwijs en onderzoek. Ten tweede betalen de Kaderprogramma's van de EC slechts 75 % van de begrote kosten onder een full cost model.

Figuur 4: 2^e en 3^e Geldstroominkomsten per fte onderzoek, 2009

Tot slot ga ik na hoe de slagingskansen zijn bij NWO-MaGW voor de vier vakgebieden van de FMG-sectoren (tabel 3). Hiervoor ga ik te rade bij een interessante studie van het Rathenau Instituut (Van den Besselaar en Leydesdorff 2007). Deze studie heeft voor alle Open Competitie en Vernieuwingsimpuls aanvragen bij Gebiedsbestuur MaGW de afwijzingskans berekend, uitgesplitst per discipline. Dit levert het interessante gegeven op dat de psychologie de laagste afwijzingskans heeft (67%), terwijl het voor de andere sectoren boven de 80 procent ligt.

Tabel 3: Afwijzingspercentage per sector binnen MaGW

Open Competitie en Vernieuwingsimpuls MaGW disciplines 2003-2005				
	N	% MaGW	vanN geaccepteerd	Afwijzings- percentage
Sociale wetenschappen	269	21.2	49	81.8
Psychologie	370	29.1	119	67.8
Communicatiewet.	31	2.4	5	83.9
Onderwijs	81	6.4	14	82.7

Bron: Besselaar, Peter van den, Leydesdorff, Loet (2007; eigen berekening op basis van tabel 15)

Samenvatting FMG sectoren

Samenvattend kunnen we stellen dat binnen de FMG de sociale wetenschappen het bijzonder goed doet. Samen met Communicatiewetenschap voeren we de lijst aan wat betreft publicatieoutput per onderzoeksfe. Wat betreft onderzoeksfinanciering moeten de sociale wetenschappen alleen hun meerdere erkennen in Pedagogiek en Onderwijskunde, die in 2009 via het SCO-Kohnstammstituut sterk afhankelijk waren van externe financiering. Wel zijn er duidelijke verschillen tussen sectoren voor wat betreft publicatieculturen en verhouding tweede en derde geldstroom, met relatief veel 'overige wetenschappelijke publicaties' en derde geldstroomfinanciering voor de sociale wetenschappen. Ik heb betoogd dat deze verschillen moeten worden erkend, en niet moeten leiden tot een relatief slechte positie van de sociale wetenschappen omdat één bepaald publicatiemodel wordt gehanteerd.

Referenties

- Besselaar, Peter van den, Leydesdorff, Loet (2007). *Past Performance as Predictor of Successful Grant Applications. A Case Study*. Den Haag: Rathenau Instituut
- Erikson, Robert, & Jonsson, Jan O. (Eds.). (1996). *Can Education Be Equalized? The Swedish Case in Comparative Perspective*. Boulder, CO: Westview Press.
- Klandermands, Bert (2009). *Het sturen van wetenschap: sociale wetenschappen in bedrijf*. Amsterdam: Afscheidsrede Vrije Universiteit
- Shavit, Yossi, & Blossfeld, Hans-Peter (Eds.). (1993). *Persistent Inequality. Changing Educational Attainment in Thirteen Countries*. Boulder, CO: Westview Press.
- Shavit, Yossi, & Müller, Walter (Eds.). (1998). *From School to Work. A Comparative Study of Educational Qualifications and Occupational Destinations*. Oxford: Clarendon Press.
- Shavit, Yossi, Arum, Richard, & Gamoran, Adam (Eds.). (2007). *Stratification in Higher Education: A Comparative Study*. Stanford, CA: Stanford University Press.

¹ Overigens komen, voor de FMG, de cijfers inkomsten tweede geldstroom uit het UvA jaarverslag niet overeen met de cijfers uit het Faculteitsbureau FMG. In het jaarverslag 2009 staan tweede geldstroominkomsten van ruim zes miljoen euro, terwijl het Faculteitsbureau tot een totale som van ruim 10 miljoen komt. Als deze verhouding in andere faculteiten minder scheef is zou de FMG er nog beter uit komen.

² De honoreringspercentages van de NWO-gebiedsbesturen betreffen uitsluitend de Open Competities; er zijn daarnaast natuurlijk allerlei programma's die hier geen onderdeel van uitmaken.

³ Deze berekening van output (aantal publicaties gedeeld door fte onderzoek) voorkomt dat publicaties met co-auteurs meervoudig in de cijfers verschijnen. Het gepresenteerde cijfer is dus niet het aantal publicaties per persoon, dat, vanwege co-auteurschappen groter zou kunnen zijn als beide auteurs het opvoeren.

⁴ Voorbeelden: Shavit & Blossfeld (1993) is ruim 1400 keer geciteerd (Harzing), Shavit & Müller (1998) bijna 1000 keer, Erikson & Jonsson (1996) bijna 1000 keer, Shavit, Arum & Gamoran (2007) al ruim 150 keer.

⁵ Ook Klandermands (2009) wees op de verschillende publicatieculturen in vakgebieden. Zo is nog geen 50 % van alle publicaties van sociaal-wetenschappers van de UvA een publicatie in een ISI tijdschrift, terwijl dat voor psychologen ruim 70% is, en voor de betawetenschappers zelfs 86%.